

“İSTİKLAL HARBİ GAZETESİ” HABERLERİNDE RUSYA’NIN DURUMU: 15 MAYIS 1919-14 MART 1920 TARİHLERİ ARASI

Hasan KARACAN*

Özet

Bu makalede, 15 Mayıs 1919 ile 14 Mart 1920 tarihleri arasında Ankara’da günlük olarak yayımlanan “İstiklal Harbi Gazetesi”nde çıkan Rusya ile ilgili haberler incelenmiştir. İncelenen gazeteler Ömer Sami Coşar tarafından Yeni İstanbul gazetesine ek olarak okuyuculara sunulmuştur. Coşar, Osmanlıca yayımlanmış olan bu gazeteleri aslına sadık kalarak Latinize etmiş ve günümüz araştırmacılarının istifadesine sunmuştur. İşte bu çalışmada iç savaş, iç savaşta İngilizlerin durumu, Türkiye’ye göç eden muhacirler, Mustafa Kemal Paşa’nın Rusya ve Bolşevizm hakkındaki görüşleri, Türkiye’de Rusların kurduğu cemiyetler, Türkiye’de Bolşevizm propagandaları, Kafkasların tanınması, Türkiye’yi müttefik yapma çabaları, İngilizlerin Rusya ile ticaret müzakereleri, Rusya müslümanlarının talepleri, Rusya ile anlaşma ve Mustafa Kemal Paşa’nın uyarıları gibi daha önce üzerinde pek durulmamış meselelere değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstiklal Harbi Gazetesi, Rusya, Sovyetler Birliği, Bolşevik, General Denikin, Rus Haberleri, Rus Muhacirleri.

**The State of Russian in “İstiklal Harbi Newspaper”: Dates
Between 15, May 1919 to 14, March 1920**

* Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Öğretim Üyesi.

Abstract

In this article between the period of May 15, 1919 and March 14, 1920 published on a daily basis" Newspaper of İstiklal Harbi" news related to Russia were investigated. Researched newspapers presented in addition to the readers by Omar Sami Coşar with "the New Istanbul" newspaper. Cosar faith fully translated in Turkish alphabet the newspaper that were published in Ottoman language and today has served to researchers and readers. We presented your benefit these publications that took place events related to Russia such as civil war in Russia, the British state in civil war, refugees who migrated to Turkey, Mustafa Kemal Pasha's views about Russia and Bolshevism, the established Russians communities in Turkey Bolshevism propagandas in Turkey, the Caucasus recognition, Turkey's efforts to allies, the British trade negotiations with Russia, the demands of Russian Muslims, and Mustafa Kemal Pasha deal with Russia's warnings at that time.

Key Words: Newspaper of İstiklal Harbi, Russia, The Soviet Union, Bolshevik, General Denikin, Russian News, Russian Immigrants.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nda Rusların Almanlara yenilmesi, Çanakkale'de Fransız ve İngilizlere karşı (1914) savaşı Türkiye'nin kesin bir üstünlük sağlaması ile Rusların boğazlara ve İstanbul'a sahip olma hayali sona ermiştir. Bu olayların sonucunda Rusya'da iç karışıklıklar meydana gelmiştir. Çarlık içindeki toprak ağaları ile zengin ve yoksul köylüler arasında komünistlerin de kışkırtmasıyla çatışmalar çıkmıştır. Bunun üzerine çarlık, müttefiklerinden yardım talep etmiş, Avrupalı müttefikleri özellikle İngiltere yardım etmek için harekete geçmiştir. Böylece Rusya'da iç savaş başlamıştır. İhtilalcilerin emrindeki Kızılordu ile Çar taraftarları arasında büyük bir mücadele başlamıştır. Türkiye ile Rusya'nın kaderi bu dönemde kesişmektedir. Anadolu'daki karışıklıktan istifade eden azınlıklar bir hak (toprak) talebinde bulunmuşlardır. Aynı zamanda Rusya'daki azınlıklar da (Gürcistan, Ermenistan) toprak talebiyle harekete

geçmişlerdir. Bu ortak kader Bolşevikler tarafından dikkate alınmış ve eski anlaşmaları –ki bu anlaşmalar Türkiye aleyhine idi- iptal edilerek zeytin dalı uzatılmıştır. 3 Mart 1918’de Brest-Litovsk anlaşması imzalanarak Ardahan, Kars ve Batum şehirlerinden Rus askerleri ve idari görevlileri çekilmişlerdir.¹

Bu çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi için çalışmalar alt başlıklar halinde düzenlenmiştir. Bu alt başlıkların temel ayırım noktası, gazetenin vermiş olduğu haberlerin kronolojik aktarımına dayanmaktadır. Makale şu başlıklar altında toplanmıştır: Rusya’da iç savaş, İngilizlerin bu süreçteki rolü, Atatürk’ün Rusya’daki durum hakkındaki görüşleri, Türkiye’ye iltica eden Ruslar, Türkiye’de Bolşevizm propagandaları ve bazı anekdotlardır.

1. Rusya’da İç Savaş

Girişte de belirtildiği gibi Rus ordularının 1. Dünya Savaşı’nda başarısız olması nedeniyle Bolşevikler ayaklanmıştır. Bu ayaklanma neticesinde “Lvov Hükümeti” düşürülmüş, bu hükümetin yerine Kerenski hükümeti getirilmiştir. Bu değişime rağmen iç karışıklıklar hız kesmeden devam etmiş ve bunun sonucunda ayaklanmaların başlamasından bir gün sonra, 7 Kasım 1917 Rusya’da hükümet değişmiştir. Bolşevik hareketinin lideri V. İ. Lenin Halk Komiseri Divanı’nın başına geçerken aynı zamanda Bolşevik Hükümeti’nin başkanı olmuştur.² Bolşevik iktidarına karşı Çar taraftarlarının harekete geçmesiyle İç Savaş Haziran 1918’de iç savaş başlamıştır. Bolşeviklere karşı Kazaklar, Tatarlar, Toprak sahipleri, bürokratlar, askerler ve siyasilere oluşan geniş bir muhalefetin katılımıyla “Beyaz gönüllüler Ordusu” adı verilen bir ordu isyan hareketini başlatmıştır.³

¹ Saray, Mehmet, *Atatürk’ün Sovyet Politikası*, Damla Neşriyat, İstanbul 1990, s. 1-15.

² Karadoğan, Umut C., “İşgal Döneminde İstanbul ve Gelibolu’daki Bolşevik Aleyhtarı Wrangel Ordusu”, *Bilgi*, Sayı: 52, Bahar Sayısı 2011.

³ Kocabaşoğlu, Uygur ve Metin Berge, *Bolşevik İhtilali ve Osmanlılar*, Kebikeç yay. Ankara 1994, s. 177.

Bir başka kaynakta, Rus iç savaşı, Ekim Devrimi'nde başa geçen Bolşevikler ile muhalif Rus siyasi parti örgütleri arasında yaşanan savaş olarak belirtilmektedir. Bu savaş, Sovyet Rusya'ya bağlı Bolşevik vekomünizm karşıtları ile 'na bağlı Beyaz Ordusu arasında geçmiştir. Savaşı Sovyet Rusya'nın yani Bolşeviklerin kazanmasıyla tarihteki ilk sosyalist yönetim iş başına gelmiştir.⁴ Ünlü tarihçi Smith'e göre bu iç savaş taht mücadelesinin Rusya'yı kaosa sürüklediği 1605-1613 “İstirap Devri”nden beri eşi görülme-yen düzeyde bir çekişmeye ve anarşiye yol açmıştır.⁵ Rusya'daki iç savaşla ilgili detaylı bilgiler İstiklal Harbi gazetesinde aşağıdaki gibi yer almıştır.

16 Mayıs 1919 tarihli İstiklal Harbi Gazetesi'nde “Rusya'da İç Harp” manşetinin yer aldığı haberde I. Dünya Savaşı'nın bitmesi ve antlaşmaların imzalanmasına rağmen dünyanın birçok yerinde silahlı mücadelenin devam ettiği bildirilmiştir. Rusya'da ise ciddi bir iç savaş devam etmektedir. 9 Mayıs 1919'da Paris'te yapılan bir toplantıdan sonra müttefiklerin resmen tanımaya karar verdikleri General Kolçak'ın 300 bin kişilik kuvvetiyle Kızılordu arasında çarpışmaların şiddetlendiği yazılmaktadır. Kolçak'ın birçok noktalarda ilerlediği, bu arada güneyde bir başka Bolşevik aleyhtarı bir Rus general olan Denikin'in de taarruza geçtiği öğrenilmiştir. Diğer taraftan General Yudenic'in Petrograd'a karşı taarruza hazırlandığı, kuzeyde ise General Milner'in Bolşevikler üzerindeki baskısını artırdığı yazılmaktadır. Londra'daki siyasi çevrelerin, Kızılordu'nun bu baskılara yenileceği ve Bolşevik rejiminin çökeceği tahmin edilmektedir. Bunun yanında, Kızılordu bir yandan içteki muhaliflerle diğer yandan Polonya ile savaşmaktadır.⁶

⁴ Krivosheev, G. F., Erickson, John, *Soviet Casualties and Combat Losses in the Twentieth Century*, Greenhill Books, London 1997, S. 7-38

⁵ Smith, S.A., “*Rus Devrimi*”, çev.: Ümit Hüsrev Yolsal, kültür kitaplığı, Ankara, 2010, s. 65

⁶ İstiklal Harbi Gazetesi, 16 Mayıs 1919, Sayı: 2

25 Haziran 1919'da "Kızılordu Kafkasya'ya Doğru İnmeye Başladı" manşeti yer almaktadır. Haberin içeriğinde Beyaz Rus kuvvetlerinin bozguna uğrayarak çekildikleri ve Kızılordu'nun Kafkasya'ya doğru inmeye başladığı bildirilmektedir. Habere göre orada bulunan Amerikan uzmanları da İngilizlerin Kafkasya'ya yığılmış oldukları kuvvetleri suratle İran sınırına doğru çekmekte oldukları bilgisini vermişlerdir.⁷

15 Temmuz 1919'da "Rusya'da İç Savaş: Petrograd Kuşatıldı" manşetiyle Fransız gazetelerine dayanılarak verilen haberde, İngiliz donanması tarafından desteklenen Rus Çarlık ordularının başkent Moskova'yı zaptetmek üzere oldukları bildirilmektedir. İçerikte yine Fransız gazeteleri referans gösterilerek, Rusya'da iç savaşın en şiddetli devresine girildiği ve kuşatılmış olan Çarlığın eski başkenti Petrograd'ın her an düşme ihtimalinin bulunduğu bildirilmektedir. Petrograd'a karşı Beyaz Rus ordularının taarruzlarını denizden İngiliz donanması desteklemektedir. Taarruza "Kuzey Rus Ordusu", Finlandiyalılar, Estonyalılar, ve Letonyalılar katılmaktadır. Bu müşterek taarruzlara Kızılordu'nun dayanamayacağı yazılmaktadır. İngilizler, Kızılordu'ya karşı muhtelif cephelerde savaşmakta olan Beyaz Rus ordularını şöyle anlatmaktadır:

• Finlandiya tarafı: General Yudenic karargahı ve General Bilikov, Rodzianko ve Bolakoviç gönüllüleri. Buna Kuzey Rus Ordusu denilmektedir.

• Daha Doğuda, Ladoga gölü civarında Fin Birlikleri

• Murmanka'da İngiliz gönüllü birlikleri

• Doğuda Orenburg, Kuzeyde Kolçak ordusu (Son zamanlarda ricat (geri çekilme) eden bu ordunun şimdi toplanmakta olduğu ve Moskova üzerine yürüyeceği bildirilmektedir.)

• Güneyde General Denikin Ordusu

⁷ A.g.g., 25 Haziran 1919, sayı: 37

• Güneybatıda General Gregoriev'in beyaz ordusu. Bu general Kırım'dan Astrahan'a kadar kendi hesabına çalışmaktadır. Kolçak kendisini henüz tanımamaktadır.

Çarlık Rusya'sının mevcut durumuna binaen Sovyet Komünist Partisi merkez komitesinde yapılan bir toplantıda Petrograd'ın sonuna kadar savunulması hususunda karara varılmıştır. Lenin ve Troçki'nin müdahaleleri üzerine şehrin tahliyesi fikrinden vazgeçilmiştir.

Kolçak hükümeti tarafından buraya gönderilen heyetin başkanı olan General Dragomirov gazetecilere verdiği beyanatta “*Rusya kurtulur mu?*” sorusuna ümitli bir cevap vermiştir: “*Riyazi hakikat, şimdiye kadar kazandığımız muvaffakiyetler ümitlerimizde haklı olduğumuzu gösterdi. Şu anda milli toprağın yedide biri olan 30-40 milyon civarında insan Bolşeviklerin boyunduruğundan kurtarıldı*” demiştir.⁸

19 Ağustos 1919 tarihli dış haberler arasında Polonya-Sovyet savaşının şiddetle devam ettiği yazılmaktadır. Minsk kuzeyinde Leh kuvvetlerinin Kızılordunun taarruzlarını geri püskürterek ileri hareketlerine devam ettikleri yazılmıştır.⁹

10 Ekim 1919 tarihindeki “Rusya’da İç Savaş Şiddetleniyor” manşetiyle verilen haberde Rusya’da iç savaşın bütün şiddetiyle devam ettiği bilhassa kuzey bölgesinde General Yudeniy’in Petrograd üzerine saldırıların son günlerde geliştiği ve şehrin her an düşebileceği bildirilmektedir. Fransız gazetelerinden edinilen bilgilere göre Lenin, Petrograd’ın tahliye edilmesi gerektiğini söylemiş ise de Kızılordu’yu kuran Tiroçki buna şiddetle karşı çıkmış ve kendisi de zırhlı treni ile Petrograd’a hareket etmiştir. Rusya’nın diğer bölgelerinde Denikin ve Kolçak orduları da Bolşeviklere karşı saldırılarına devam etmektedir. Ayrıca siyasi çevreler, her taraftan

⁸ İstiklal Harbi Gazetesi, 15 Temmuz 1919, Sayı: 55

⁹ A.g.g., 19 Ağustos 1919, Sayı: 116

kuşatma altında olan Bolşeviklerin yakında yenileceğini tahmin etmektedirler.¹⁰

3 Ocak 1920 tarihli gazetede ikinci haber olarak Fransız gazetelerine dayandırılan “Beyaz Rus Orduları Dağıldı” başlığıyla Beyaz Rus ordularının ricat halinde oldukları yazılmaktadır. 1920 yılındaki durum şu şekildedir:

• *Omsk’u tahliye mecbur kalan Kolçak ordusu İrkutsk’a doğru çekilmektedir. Gerisinde bulunan Bolşevikler, Kolçak’ın bu şehirle irtibatını dâhil kesmeleri muhtemeldir.*

• *Denikin ordusu ise Karadeniz kıyılarına doğru geri püskürtülmüşlerdir. Bu ordu bundan birkaç ay önce bu kıyılardan hareket ederek süratle ileri bir harekette bulunmuş ve hatta Moskova’nın 300 kilometre yakınlarına kadar gelmişti. Şimdi ise bu ordu da panik halindedir.*

• *Yudeniç’in kumandasındaki Kuzey ordusu ise tamamıyla dağılmıştır. Bu ordunun da bir ara Petrograd’ı ele geçireceği ümit edilmmişti.*

• *Fransız gazeteleri, Batı’nın da yardımıyla teşkil edilmiş olan Bolşevik aleyhtarı Kuzey, Güney ve Sibiry ordularından artık ümit kesilmesi gerektiği belirtilmektedir.*

• *Temps gazetesi bir makalesinde, Beyaz Rus ordularını Bolşevik prensiplerinin değil fakat başında Tiroçki’nin bulunduğu mukabil bir askeri teşkilatın yenilgiye uğrattığını yazmaktadır.¹¹*

9 Şubat 1920 tarihli gazetede “Kızılordu dün Odesa’ya girdi” başlığı yer almaktadır. Kızılordu birlikleri 14 saat devam eden çarpışmalardan sonra Odesa’yı işgal etmişlerdir. Denikin ordusunun bu bölgedeki kuvvetlerinin önemli bir kısmı esir düşmüştür. Geri kalan birlikler ise Romanya taraflarına silahlarını bırakarak kaçmışlardır. General Denikin ile güney ordusunun geri kalan kısmı

¹⁰ İstiklal Harbi Gazetesi, 10 Ekim 1919, Sayı: 130

¹¹ A.g.g. 3 Ocak 1920, Sayı: 200

ise Karadeniz'in kuzey doğusunda Novorosisk'e doğru geri çekilme halindedir. Denikin, İngiliz amirallığıyla temas kurmuş ve buradaki kuvvetlerinin Kırım'a nakledilmelerini istemiştir. Bu durumda Beyaz Rus ordularının Bolşevik saldırılarına karşı son savunma hattını Kırım'da kurmaya karar verdikleri anlaşılmıştır. Odesa ile Novorosisk rıhtımları İstanbul'a doğru kaçmak için vapur bekleyen binlerce halkla doludur. Diğer taraftan Beyaz Rus generallerinin de birbirlerine girdikleri öğrenilmiştir. Denikin, Orlov adında bir kumandanın kendisini devirmek için hazırlıklar yaptığını iddia ederek onun ve bütün arkadaşlarının tutuklanmasını emretmiştir. Ayrıca Denikin tarafından 8 Şubat 1920'de yayınlanan bir emirnamede üç general de emekliye sevk edilmiştir. Bunların arasında halen Kırım'da bulunan Vrangeli de bulunmaktadır. Karadeniz'de bulunan ve Beyaz Rus ordularına yardım etmekte olan İngiliz donanmasının kumandanı Amiral Seymur, Beyaz Rus generalleri arasındaki bu kavgaları yatıştırmaya çalışmaktadır.¹²

Gazetenin 13 Şubat 1920 tarihli sayısında “Batumi'nin tahliyesi dün sabah başladı” haberi yer almaktadır. Haberde İngiliz kuvvetlerinin dün sabahdan itibaren Batumi'den ayrıldığı belirtilmiştir. Buradaki İngiliz Yüksek Siyasi komiseri Wardrop, bu haberi Londra'ya bildiren ve “çok acele” kaydı ile çektiği telgrafta dört gündür hiçbir telgraf almamış bulunduğunu da kaydetmekte ve istifasını sunmaktadır. Wardrop, Harbiye Bakanlığı'nın bu kararından çok ciddi gelişmeler doğacağını ve kendisinin İngiliz prestiji ile menfaatlerine gelecek zarardan, ölebilecek kimselerden katilen mesul olmadığını bildirmiş, kendisine danışılmadan alınan bu karar karşısında artık hükümetin itimadını kaybetmiş olduğunu düşünüp istifa ettiğini ilave etmiştir.¹³

¹² İstiklal Harbi Gazetesi, 9 Şubat 1920, Sayı: 231

¹³ A.g.g., 13 Şubat 1920, s. 235

2. Cemiyetin Kurulması

18 Temmuz 1919'da "Rus Muhacirleri" başlığıyla verilen haberde, İstanbul'da bulunan Rus muhacirlerinin, Bolşeviklerin tahliye etmiş oldukları memleketlerine sevk ve iadelerine yardım etmek üzere bir Rus Cemiyetinin kurulduğu duyurulmaktadır.¹⁴ Ayrıca Beyaz Rus muhacirlerine destek olmak amacıyla Nisan 1920'den Eylül 1923'e kadar faaliyet gösteren *Rus Zemstvos Birliği* kurulmuştur. Bu cemiyet, özel geceler vasıtasıyla topladığı aynı yardımlarla muhacirlerin konaklama, iş kurma, nakış kursları, eğitim ve benzeri hizmetlerini yapmıştır.¹⁵

3. Mustafa Kemal Atatürk'ün Rusya'da ki Duruma İlişkin Görüşleri

24 Temmuz 1919 tarihli gazetede "Mustafa Kemal'in İlk Büyük Nutku" manşetindeki haberde, Mustafa Kemal'in Erzurum Kongresinde (23 Temmuz 1919) Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar ve dünya vaziyeti hakkında geniş bilgiler veren nutkunda, Rusya ve Kafkasya hakkında bazı açıklamalarda bulunulmuştur, bu açıklamanın "İflasa Mahkum Hükümler" bölümünde e, f, g maddeleri aşağıdaki gibidir:

"... e) ahiren devletler arasında hasıl olan rekabet münasebeti ile İngilizlerin Kafkasyadan kamilen çekilmesine karar verilmiş ve tatbikat bir müddeten beri başlamıştır. İtalyan kuvvetlerinin Batum tariki ile Kafkasya'ya gelmesi mukarrer ise de İtalya ve Kafkasya'daki ahvali dahiliye münasebeti ile bu kararın tatbikinden korkuyorlar.

f) İstiklal-i millilerini tehlikede gören ve her taraftan istilaya maruz kalan Rus millet bu tahakküm-ü umumiyeye karşı bütün efrad-ı milletinin

¹⁴ A.g.g., 18 Temmuz 1919, s. 58

¹⁵ The "Farewell" Almanac, Spassibo, İmprimerie Babok et Fils 1: V-XLVII, 1924, Karadoğan, Umut C. "İşgal Döneminde İstanbul ve Gelibolu'daki Bolşevik Aleyhtarı Wrangel Ordusu", *Bilig*, Sayı: 52, Bahar 2011, s. 145

kudret-i müştarekesi ile çarpışıp ve umumun malumu olduğu veçhile bu kuvvet kendi memleketleri dahilinde galebe çalmış ve kendi üzerine musallat olan milletleri de daire-i nüfuz ve sirayetine almakta bulunmuştur.

g) Şimali Kafkas, Azerbaycan ve Gürcistan birbirleri ile ittihat ederek mevcudiyet-i milliyeleri aleyhine yürümek isteyen Denikin ordusunu harben tazyik ve Karadeniz sahiline sürmüştür...”¹⁶

4. Rusya’da ki İç Savaşta İngilizlerin Durumu

25 Temmuz 1919’da “İngilizler Rus iç Harbinde 411 ölü verdi” başlıklı habere göre Avam Kamarası’ndan Mösyö Foster Kasım 1918 tarihinden beri Rusya’da Bolşevik iktidarına karşı gönüllü olarak Kızılordu’yla savaşmış ve bunun yanında Beyaz Rus askerlerini de silahlandırarak mücadele etmiştir. O tarihten itibaren Ondokuzu subay olmak üzere 411 askerin öldüğü bildirilmiştir.

Aynı tarihli gazetenin ikinci sayfasında Arkhangelsk’te İngilizler tarafından Kızılordu’ya karşı kurulan “Rus Gönüllüleri” arasında isyan çıktığı ve beş İngiliz subayının öldürüldüğü bildirilmiştir. Londra’da yayınlanan Daily Chronicle gazetesine dayandırılan haberde yüksek maaşlı askerler Petrograd savaşında yer almış ve kendilerine “Rus Gönüllüleri” adını verdikleri birliği kurmuş ve amacı Bolşeviklere karşı savaşmak olan bu birlikte isyan çıkmıştır, 200 kişi oldukları anlaşılan bu olayda birliğe sızmış olan Bolşevikler isyan başlatmış ve beş İngiliz ve dokuz Rus askerini orada öldürmüşlerdir. Oradaki silahları da alarak kaçan bu Bolşevikler orman istikametinde kaçmışlardır. Diğer taraftan İngiliz donanması tarafından desteklenen Beyaz Rus kuvvetlerinin Finli ve Estonyalıların yardımıyla Rusya Çarlığının eski başkenti Petrograd’a karşı yaptıkları taarruzlar tamamiyle durmuş ve her an düşmesi beklenen Petrograd Bolşeviklerin elinde kalmıştır.¹⁷

¹⁶ İstiklal Harbi Gazetesi, 24 Temmuz 1919, Sayı: 63

¹⁷ A.g.g., 25 Temmuz 1919, Sayı: 64

30 Temmuz 1919 tarihli sayıda “İngiltere Kafkasya’dan Kuvvetlerini Çekiyor” başlığıyla duyurulan haberde Avam Kamarası’nın 29 Temmuz’daki toplantısında Rusya’daki durumun ele alındığı bildirilmiştir. Soruları cevaplandıran Churchill, Savunma Bakanlığına atandıktan sonra Rusya’da taahhütler altına girmediğini, Denikin ve Kolçak Orduları’nın geçen yıl olmadığını, bu orduların büyük kuvvet teşkil ettiğini, bu orduları silahlarla desteklediklerini ve desteklemeye devam edeceklerini, bu orduların yaklaşık 300 bin asker olduğunu ve bunun da Bolşeviklere kıyasla üçte iki civarında olduğunu bildirmiştir. Ayrıca Churchill, Beyaz Rus Orduları’nın galip geleceğini, Kızılordu’yu yeneceklerini ve bu zaferin ardından Kafkasya ve Sibirya’dan bütün askerlerini geri çekeceğini açıklamıştır.¹⁸

5. Türkiye’ye İltica eden Rusların Durumu

2 Eylül 1919 yılında “Beyoğlunda Rus Faciası” başlıklı haberde Bolşevik ihtilalinden dolayı göç etmiş olan Odesa vali yardımcısı Abrahamov isimindeki Beyaz Rus kendisini Boris isminde biri ile aldatan eşi Sonya’yı Browning marka tabancayla öldürdükten sonra kendisini de vurarak intihar ettiği bildirilmiştir. Bu olay Asmalımesçit sokağındaki Ünyon otelde meydana gelmiştir.¹⁹

25 Aralık 1919 tarihli sayıda “Rusya’dan Şehrimize (İstanbul) Mülteci Akını Başladı” başlığıyla verilen haberde Denikin’in idaresindeki Beyaz Rus Orduları’nın Bolşevikler önünde geri çekildikleri ve Odessa’nın düşmek üzere olduğu bildirilmektedir. Bunun sonucunda Rus mülteci akını ülkemize başlamıştır. Bilhassa bu mültecilerin zengin ailelerden oldukları yazılmıştır. İstanbul’daki itilaf zabıtası bu ani göçlere karşı tedbirler alma gereği duymuştur. Bu tedbirler arasında iskân ve iâşe önemli yer tutmaktadır. Paris’ten gelen haberlere göre de Kızılordu’ya karşı bir süreden beri İngiltere’nin maddi yardımı ile savaşı yürütmekte olan Denikin’in

¹⁸ İstiklal Harbi Gazetesi, 30 Temmuz 1919, Sayı: 68

¹⁹ A.g.g., 2 Eylül 1919, Sayı: 130

ordusu ikiye bölünmüştür. Vrangeli ordusunun müşkül bir durumda bulunduğu ve Beyaz Rusların yakında Odessa'yı tahliye etmek zorunda kalacakları bildirilmektedir. Bundan bir süre önce de Beyaz Rus orduları Kharkov ile Kiev'i tahliye etmişlerdir. Moskova ise, Bolşevik ordularının bütün cephelerde ilerlemekte olduklarını açıklamaktadır.²⁰

16 Ocak 1920 tarihli gazetede “Rus muhacir akını başladı” başlığında ikinci bir haberde, İstanbul'a Rus muhacir akınının başladığı bildirilmektedir. Sovyet kuvvetlerinin Karadeniz sahillerine yaklaşımları üzerine Odesa'da toplanan kalabalıklar buldukları gemilere büyük paralar vererek İstanbul'un yolunu tutmuşlardır. Bununla birlikte göçmenlerle dolu olan şehirde Rusların da gelmesiyle büyük sıkıntıların başlayacağı öngörülmektedir.²¹

29 Ocak 1920 tarihli gazetede “Dokuz bin Rus muhaciri Büyükkada'ya yerleşiyor” başlığı yer almıştır. 28 Ocak akşamı Pravda vapuru ile Odesa'dan şehrimize bine yakın mülteci daha getirilmiştir. Bunlardan bir kısmının karaya çıkmasına izin verilmiştir. İlgililer, peyderpey gelecek olan Rus mültecilerden dokuz bininin Büyükkada'ya yerleştirileceklerini ve bu yolda hazırlık yapıldığını bildirmişlerdir. Büyükkada'da binlerce kişinin yerleştirilmesi için şimdiden otellere, pansiyonlara ve birçok evlere el konmaya başlanmıştır. 9 bin kişi için gereken yatak, yorgan, yiyecek ve daha birçok ihtiyaç maddeleri dün Büyükkada'ya nakledilmiştir. Ada iskelesi bu eşyadan geçilmez bir hale gelmiştir. Kızıl ordunun süratle Karadeniz sahillerine yaklaşması ve Denikin ordusunun da bozguna uğraması nedeniyle Odesa'dan İstanbul'a mülteci akınının birkaç gün sonra daha da artması beklenmektedir. 28 Ocak'ta gelen Rus mültecilerden biri Odesa'da vaziyetin tahammül edilmez bir hale geldiğini, rıhtımlarda feci manzaralar görüldüğünü söylemiş ve demiştir ki: “Hamallar eşyayı taşımak için binlerce ruble istiyorlar.”

²⁰ A.g.g., 25 Aralık 1919, Sayı: 193

²¹ İstiklal Harbi Gazetesi, 16 Ocak 1920, Sayı: 211

Mesela 6 piyanoyu vapura bindirmek için 15 bin ruble istemişlerdir. Piyanolardan biri de yolda kaybolmuştur. Odesa'da sekiz veya on günlük kömür kaldığı ve bu da bitince şehirde elektrik ve su bulunmayacağı belirtilmektedir.

İstanbul gazetelerinden bazıları, Rusya'dan gelen bu mülteci akını karşısında ki bunların arasında çok sayıda Rum da bulunmaktadır, hükümeti uyarmaya çalışmakta ve şöyle demektedirler: Memleketin ekonomik durumu malumdur. Gerek İstanbul, gerekse Anadolu kendi vatandaşlarını bile güç besliyor. Hayat pahalılığı, mesken buhranı, memleket kendi çocuklarını bile güç barındırıyor. Gelen telgraflar Büyükada'nın Yunan muhacirlerine iskân yeri olacağını bildirmektedir. Diğer taraftan Trakya'ya da Yunan muhacirlerinin doldurulduğu haber alınmıştır. Trakya ve İstanbul'un durumu mevzubahis olduğu ve Venizelos'un da halkın oyuna müracaat lakırdısını ortaya attığı şu sırada hükümet bütün kuvveti ile buna mani olması gerektiğini bildirmektedir.²²

31 Ocak 1920'de Akşam gazetesinde yayımlanan "Rusya muhacirleri İstanbul'a doluyor" başlıklı köşe yazısı şöyledir:.

... Biçare İstanbul bir sefalet ve muhaceret (göç) şehri oldu. Sanki kendi derdi kendine yetmiyormuş gibi bir de etraftan gelenlerin Odesa'dan, Batum'dan silip süpürülerek buraya dökülen göçmen Rus kabilelerinin sefil ağırlığını yükleniyor. Şehrin asıl sakinleri arasında sanki yıpranmış, renksiz, lekeli bir yama gibi duruyor. Şehrin halkı kâh Ruslara, kâh Avrupa şehirlerinden dökülen yabancılara bir otelci, bir hancı bir Yahudi simsar kabilinden tuhaf, biçimsiz bir durum alıyor.

Hergün bir- iki vapur geliyor. Kah Akdeniz'den, kah Karadeniz'den renk renk ağırlıklarını getiriyor. Fena, çekilmez bir yük gibi limanın kenarlarına boşaltan ızdırap yalnız döküldükleri yerlerde durmuyor, otellerin odalarına, caddelerin üzerlerine, şehrin çarşılarına yayılarak tıpkı yabancı

²² A.g.g., 28 Ocak 1920, Sayı: 222

memleketlerden gelmiş ve gözlerin alışmadığı yabancı ve kötü tüccar malı gibi insanda hoşla gitmeyen tesirler bırakıyor.

Dün gazetelerde adaya yeniden dokuz bin Rus muhacirinin geleceği yazıldı. Harpten evvel bunu işitsem “muhakkak ada batır” der inanmaz, kabul etmezdim. Şimdi adada dokuz bin Rus akla tabii geliyor ve fevkalade bir tesir yapmıyor. Sanki ada gayet geniş ve bunların herkesi evinden çıkarıp rahatsız etmeye hakkı varmış gibi zihnim olayı tabii bir anlayışla kabul ediyor. Hâlbuki dokuz bin muhacir demek şehirdeki geçim buhranını artırmaya dokuz bin sebep demek. Yiyen içen dokuz bin ağız demek!

Geçen sene Rusların bir gelişinde İstanbul bu ziyaretten bir iki şey öğrendi. Evvela kumar müthiş genişledi. Bolşeviklerden kaçan zengin Ruslar can sıkıntılarını gidermek için Beyoğlu'nun hususi apartmanlarında yeşil bakara ve poker masalarında geceleri sabahlara ve gündüzleri akşamlara kadar iskambil kâğıtlarıyla kendilerini avutmaya koyuldular. Sonra bununla da yetinmediler. Kumarı hepimizin iliklerine soktular. Ve İspanyol nezlesi nasıl öksürüğünü bırakıyorsa bunlar da illetlerini bize aşılayarak gittiler. Her gün caddelerde, sühanelerde, otomobillerde kürklerine bürünmüş ağır yürüyüşlü, mavi bakışlı, sarı saçlı,zengin Rusları seyrede ede gözlerimiz garip görüşlerle zaten yorulmuştu. Bunların gölgeleri yavaş yavaş şehrin duvarlarından silinirken yeniden bir ses “Adaya dokuz bin Rus geliyor” diyor.

Bu dokuz bin Rus halkı ve hükümeti yakından yakma, için için düşündürüyor. Cami avlularında, yangın yerlerinde, soğuk, izbe, çamurlu arsa ve harabeler üzerinde İstanbul'un bin bir musibetinden çıkmış zavallı insan artıkları, her gün birer eza ve ıstırap ile ölüp gidiyor. Bunlara barınacak bir dam altı, ısınacak bir mangal başı bulunmuyor. Şehrin emininden en adi neferine kadar kimse bunları düşünmüyor. Kimse bunları bir itina ve dikkate layık saymıyor. Sonra dokuz bin Rus geliyor dendiği zaman Bolşeviklerin hudutlarından dışarı attıkları bu dokuz bin kişi için sanki arkalarındaki kürkler ve boyunlarındaki pahalı inciler yetişmiyormuş gibi buradaki evler boşalıyor, azizler gibi karşılanır gibi yerler ve yurtları gelmeden hazırlanıyor.

Fatih'ten Edirne Kapısı'na kadar uzanan harap yangın duvarları arasında her gün her gece insanlık ıstırapının ve elemnin türlüşü duyuluyor. Soğukta can veren ve yağmur altında doğuran, geceyi açıkta aç ve biilaç geçiren, karanlık arasında her yeni sabahı yeni bir ümitle bekleyen emeksiz, elbisesiz, zavallı Müslüman kadınlarının sesi sedası kimsenin kulağına gitmiyor ve bu hal kimsenin merhametine dokunmuyor. Kimse bunu elim, olağanüstü bir olay gibi kabul etmiyor.

Fakat adaya dokuz bin Rus geliyor denildiği zaman herkesin gözü açılıyor. Bir çok meraklılar yeni ve tuhaf bir şey görecekler gibi garip bir hisse tutuluyor. Fırsat düşkünü, tellal ruhlu kimseler yeni altınların ümidi ile titriyor, seviniyor. Para ve aristokrasiye karşı kulluk duyan herkes bunlara şimdiden uzun uykular uyuyacak, hareketli kumaralar oynayacak, gülecek, eğlenecek, dans edecek yerler hazırlıyor. Yarın çarşılarda yeni seyyah gruplarına rastgeleceğiz. Bunlar ceplerinde altın, zihinlerinde tecessüs, ruhlarında fantezi şehrin geçim ve barınma buhranını biraz daha artıracaklar. Fakat bunların her keyfini, her arzusunu o harabedeki sefil kadınla aç alarak, pahalı şeyler alamayarak, hastalığı ölümü ile ödeyecek birisi harabede ölürlen diğeri için ada köşklerinde yapılan bu düğün hazırlığının sebebi ne? ²³

13 Şubat 1920 tarihli gazetede İstanbul'a Rus muhacir akınının Odesa'dan ve diğeri Rus limanlarından devam etmekte olduğu bilgisi verilmektedir. Rus mültecilerin yeni gelenlerden bir kısmı Büyük ada'ya yerleştirilmeye başlanmıştır. Heybeliada dolunca diğeri adalara geçilecektir. Son gelen muhacirler arasında Beyaz Rus ordusu generallerinden Vrangeli'nin eşi ile çocuklarının bulunduğu öğrenilmiştir. Diğeri taraftan Rus generallerinden Fisher'in de karargâhına mensup yüz kadar subay ve aileleri ile birlikte Odesa'dan kaçtığı fakat kendisini getiren vapurun dümeninde arıza olması sebebiyle Şile'ye sığındığı öğrenilmiştir. Dümen tamir edilince bunlar da İstanbul'a geleceklerdir. Odesa'yı terk edenlerin sayısının 20.000 civarında olduğu öğrenilmiştir. İngiliz torpidoları bunlardan bir kısmını Sivastopol'a ve Novorosiisk limanlarına, diğeri bir kısmını

²³ İstiklal Harbi Gazetesi, 31 Ocak 1920, Sayı: 224

da Romanya'ya götürmüşlerdir. Birkaç gün içinde yine muhacir akınlarının olacağı da beklenmektedir.²⁴

14 Şubat 1920 tarihli gazetede “Adalar’a Rusya Muhaciri Doldu” haberi ile Büyükada ve Heybeliada’ların dolduğu bilgisi yer almaktadır. Yeni gelenlerin ise Kınalıada’ya yerleştirilecekleri bildirilmektedir. İtalyan bandıralı “Blak” vapurunun getirdiği yüzlerce mültecinin dün karaya çıkmalarına müsaade edilmemiştir. Büyükada ile Heybeliada tamamıyla dolduğundan önceki gün gelen 800 kadar Rus mülteci Kınalıada’ya çıkarılmışlardır. Kınalıada’daki Ruslara Amerikalılar bakacaklardır. Amerikan yardım heyeti mensupları dün adaya birçok yatak ve eşya taşımışlardır. Heybeli adada kalanlara ise Fransızlar nezaret etmektedirler. Kınalı ada dolduktan sonra sıra Burgaz’a gelecektir. Burgaz’a yerleştirilecek Rus muhacirlerinin kontrolünü de İtalyanlar üzerlerine almışlardır.²⁵ Kısaca özetlemek gerekirse Beyaz Rus muhacirlere Marmara bölgesinde Amerikalılar ile Fransızlar çok ciddi yardımlarda bulunmuşlardır. Amerikan donanması ve Kızılhaç altı yıllık sürgün hayatlarında her türlü desteği vermişlerdir. Haliyle onların bu maddi destekleri Türkiye’nin yükünü azaltmıştır. Yukarıda anılan ülkelerin dışında İngiliz ve İtalyan hükümetlerinin de zor durumda kalan Ruslara yardım ettikleri belirtilmiştir.²⁶

2 Mart 1920 tarihli sayıda “Bir Rus Generali İstanbul’a Sığındı” başlığı yer almıştır. Haberin içeriğinde Sovyet aleyhtarı generallerden Vrangeli’nin birkaç gün önce ülkemize iltica ettiği ve Rus sefaret (elçilik) binasına yerleştiği bildirilmiştir. Daha önce gönderilmiş olan Vrangeli’nin eşi ve çocukları da Büyükada’da yaşamaktadırlar. Alınan

²⁴ A.g.g. 13 şubat 1920, Sayı: 235

²⁵ İstiklal Harbi Gazetesi, 14 Şubat 1920, Sayı: 236

²⁶ Karadoğan, Umut C. “İşgal Döneminde İstanbul ve Gelibolu’daki Bolşevik Aleyhtarı Wrangel Ordusu”, *Bilig*, Sayı: 52, Bahar 2011, s. 141; Sarıhan, Zeki, (1996), *İstiklal Savaşı Günlüğü*, C.IV., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s. 297; Doğanay, Rahmi, *Milli Mücadelede Karadeniz*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s. 184; The “Farewell” Almanac, Spassibo, İmprimerie Babok et Fils 1: V-XLVII, 1924

bilgilere göre, Sovyet orduları tarafından kuvvetleri dağıtılan General Denikin, kendisine karşı cephe aldıkları söylenen bazı Beyaz Rus generallerini ve bu arada Vrangeli emekliye sevk etmiş ve özellikle Vrangeli'nin derhal memleketten ayrılmasını istemiştir. Vrangeli'nin bunun üzerine İstanbul'a geldiği ilave edilmektedir. Son günlerde Rusya'dan yeniden önemli muhacir kabileleri gelmiştir.²⁷ General Vrangeli'nin İstanbul'a gelişi bazı kaynaklarda 17 Kasım 1920²⁸ ve 8 Şubat 1920²⁹ diye belirtilmiştir. İstiklal Harbi gazetesinin verdiği haber dikkate alındığında ortaya farklı tarihlerin çıktığı görülmektedir.

Türkiye'ye göç eden Ruslarla ilgili araştırmaların az olması, aynı yıllarda İstanbul'un İtilaf devletlerince işgal edilmesindendir. Bu işgal, Rus muhacirlerin Türkiye'ye sığınmasını gündemden düşürmüştür. Ortalama olarak 300-350 bin dolayında Rus muhacir Türkiye'ye gelmiştir. Bu göç Türkiye'nin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda çok iz bırakmışlardır. Dalgalar halinde sığındıkları İstanbul'da hayatı oldukça zorlaştırmışlardır. Haliyle o yıllarda İstanbul'da Türkçe' den sonra en çok konuşulan dil Rusça olmuştur.³⁰

Türkiye'ye gelen Rus muhacirlerle ilgili Umut Karadoğan'ın "İşgal döneminde İstanbul ve Gelibolu'daki Bolşevik aleyhtarı Wrangel ordusu" adlı makalesi ile Prof. Dr. Aydın Süer'in "Gelibolu'da Ruslar" adlı makalesi geniş bilgiler vermektedir.

6. Türkiye'de Bolşevizm Propagandaları

1 Aralık 1919 tarihli haberde "Bolşevik Propagandası Türkiye'ye Telsiz Yolu ile Gönderiliyormuş" başlığı atılmıştır. Haberde barış konferansındaki İngiliz heyetinin, Rusların Almanya

²⁷ İstiklal Harbi Gazetesi, 2 Mart 1920, Sayı: 245

²⁸ Şahiner, Kerime, "Bolşevik İhtilalinden Sonra Türkiye'ye Gelen Wrangel Ordusu ve Faaliyetleri", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2003, 1 s. 144.

²⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Pyotr_Nikolayevich_Wrangel

³⁰ Çiçek, Kemal. (2014), "Türk Milletinin Mültecilerle İmtihanı", *Bugün Gazetesi*, 24 Temmuz, s. 17

üzerinden Türkiye'ye Bolşevizm propagandasını telsiz yolu ile sokmakta olduklarına dikkat çekmektedir. Bahsi geçen Rus telsiz istasyonunun Berlin yolu ile Bolşevik propaganda malzemesini Türkiye'ye aktarmasına karşı İngilizlerin Alman hükümeti nezdinde müracaatta bulundukları ve buna son verilmesini istedikleri bildirilmektedir. Fakat Almanya ile yapılan Versay Barış Antlaşması'nda bu duruma mani bir madde bulunmadığı da görülmüştür. İngilizler Türkiye ile kararlaştırılmış olan mütarekenin 23. maddesinin bu yasağı getirdiğini ileri sürmüşse de buna karşılık Alman idarecileri Türkiye ile müttefikler arasında kararlaştırılmış olan mütarekenin kendileri için bağlayıcı hüküm taşımadığına işaret etmişlerdir. İngiliz delegasyonu ancak Türkiye'de alınacak tedbirlerle Bolşevik propagandasının oraya aktarılmasının engellenebileceği tavsiyesi yapılmaktadır.³¹

3 Ocak 1920 tarihli gazetede Bolşeviklerin galibiyetinin İngilizleri ürküttüğü ileri sürülmektedir. İngiliz Akdeniz Donanması Kumandanlığı'nda siyasi müşavir olarak görev yapan Yarbay Luke tarafından hazırlanan ve İstanbul'da Yüksek komiserliğe sunulan bir raporda yayılmakta olan Bolşevik tehlikesine dikkat çekilmekte, Bolşeviklerin Türkiye'de ve bütün İslam dünyasında İngiltere aleyhinde geniş bir cereyan yaratmakta oldukları bildirilmiştir. Raporda Bolşeviklerin bu propagandada başarılı oldukları, Londra hükümetinin bu ciddi tehlikeye gerektiği şekilde önem vermediği belirtilmektedir. Yarbay Luke, Mustafa Kemal'in bütün İslam ülkelerinden gelecek delegelerle bir konferans toplamakta olduğunu bildirmekle ve konferansın toplanması halinde bunun tamamıyla İngiliz aleyhtarı bir hava yaratacağını, yayacağını da eklemektedir. Yarbay Luke'a göre bu konferansın neticelerinin İngiltere için çok önemli olacağı belirtilmektedir. Bunun yanında Bolşeviklerin İslam âleminde başarılı adımlar atmalarında; Yunan kuvvetlerinin bir İslam vilayeti olan Aydın'a gönderilmiş olmalarının büyük rolünün

³¹ İstiklal Harbi Gazetesi, 1 Aralık 1919, Sayı: 173

bulunduğu ve Bolşevik idarecilerinin bu olaydan esaslı bir şekilde faydalandıkları da bildirilmektedir.

Yarbay Luke, Bolşevizmin önüne set çekmek amacıyla Azerbaycan Cumhuriyeti'nin İngiltere tarafından acele olarak tanınmasını istemektedir. Yarbay Luke'un tespitlerine İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği'nde Siyasi Müşavir ve tercüman olarak çalışan Ryan da katılmaktadır.

Times gazetesine dayandırılan bir başka haberde ise Anadolu'da Bolşevizm'i yaymak ve Moskova'da bulunan İslam'ı Kurtarma Cemiyeti'ne İslam ahalisini İngiltere'ye karşı tahrik etmek için 5 milyon Ruble dağıtıldığı belirtilmektedir.³²

8 Ocak 1920 tarihli sayıda "Şark Tehlikede" adlı başlıkta, Türkiye'de görev yapan Londra menşeli Morning Post Gazetesi muhabiri, Denikin'in mağlup olduğunu, Türk milliyetperverleri ile Bolşevikler arasında temas kurulmasından korkutulduğunu bildiren bir haberi telgraf olarak Londra'daki gazeteye gönderiyor. Telgrafın içeriği şu şekildedir: " *Buraya gelen haberlerden Denikin'in tamamıyla mağlup olduğu anlaşılmaktadır. Denikin, Rostov'da Bolşevik kuvvetlerini durduracağını söylemekte ise de, limanlara doğru Kızılordu'nun baskısı şiddetlenmektedir. Denikin'in başarısızlığı son zamanlarda Bolşeviklerin yardım almalarından ve Beyaz Rus ordularının da intizamsızlığından dışarı olmalarından ileri gelmektedir. Sözüne inanılır kimselerin fikirlerine göre, Rus milletinin -gerek Denikin taraflısı, gerek muhalif olsun- maneviyatı kırılmıştır. Denikin ordusuna mensup subaylar, İtilaf devletleri tarafından gönderilen erzak ve mühimmatı satarak ihtikâr (karaborsa) yapmışlardır. Mesela, Denikin ordusuna tahsis edilen ispirotodan votka yaparak sarhoş olan subaylar görülmüştür. Her ne kadar Denikin, şahsi itibarıyla pek mükemmel bir örnek olarak gösterilebilse de maiyet subayları onun aleyhine entrikalar çevirmektedir. Yakında Denikin'i devirerek yerine Çartaraflısı bir general olan Vartkal'ı getirmek için gayret sarf ettikleri de öğrenilmiştir.* Morning Post muhabiri, Denikin ordusu nezdindeki İngiliz askeri heyetinin bu

³² İstiklal Harbi Gazetesi, 3 Ocak 1920, Sayı: 200

vaziyet karşısında Beyaz Rus ordusunu terk ederek Karadeniz sahillerine doğru hareket etmiş olduğunu da bildirmekte ve şunları eklemektedir: *Şark tehlikesidir. Bolşeviklerin imdi Anadolu'da yer tutmuş olan Türk milliyetperverleri ile temas kurmaları beklenmektedir. Türk meselesi halledilince, şartlar Türklere hoş görünmediği takdirde Anadolu'dan Hindistan'a kadar Bolşevizm anarşisinin yaygın bir hal alması tehlikesi vardır.*” diye bildirilmektedir.³³

7. Kafkasların Tanınması Durumu

12 Ocak 1920'de “Paris'te Kafkasya'ya Dair Alınan Karar” başlığıyla verilen haberde İngiliz, Fransız ve İtalyan idarecilerin toplantısında Bolşevik kuvvetlerinin yarattığı endişeler ortaya konulmuş, buna karşın alınması gereken tedbirler ele alınmıştır. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon Bolşevik kuvvetlerinin ilerlemesini durdurarak, Türklerle birleşmelerinin engellenmesi gerektiğini ifade etmiş; bunun yanında Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'ın desteklenmesi -hatta tanınması- gerektiğini belirtmiştir. Bu öneriye Fransa ve İtalya'da destek vermiştir. Amerika ve Japon heyetleri de ortak karara uyacaklarını ifade ederek destek vermiştir. Toplantı sonucunda İngiliz, Fransız ve İtalyan heyetleri ortak karara vararak Gürcistan ve Azerbaycan'ın resmen tanınmasını karara bağlamışlardır.³⁴

8. Türkiye'yi Müttefik Yapma Çabaları

16 Ocak 1920'de “Bolşevizm'e Karşı Türk Milliyetçiliği” başlığıyla çıkan ve Paris'te yayınlanan Le Temps gazetesine dayandırılan haberde şu soru sorulmaktadır: “Türkler Bolşevizm'e karşı müttefikimiz olamaz mı?”.

Fransız Dışişleri Bakanlığı çevrelerinin de görüşlerini aksettirmekle tanınan Le Temps gazetesi, başmakalesinde Türkiye meselesini ele almakta, Türk milliyetçiliğinin yeniden siyasi bir

³³ İstiklal Harbi Gazetesi, 8 Ocak 1920, Sayı: 204

³⁴ A.g.g., 12 Ocak 1920, Sayı: 207

kuvvet haline geldiğini, Anadolu'ya yeni bir ordu kuran şeflerinin İstanbul banliyösünden Toros'lara kadar kendilerine itaati sağladıklarını belirterek şu soruyu sormaktadır: “Bu Türk milliyetçiliği, ordusu ile birlikte bize çok borçlu bulunan bu memlekette normal hayatın sağlanmasında yardımcı olamaz mı?”

Le Temps Karadeniz sahillerine kadar inen Bolşevik tehlikesine de önemle değindikten sonra şu ikinci soruyu da sormaktadır: “Türkler Bolşevizm'e karşı müttefikimiz olamaz mı?” Le Temps aksi bir siyaset takip edilmesinin büyük hata olacağına da işaret etmekte ve bu arada, mütarekenin akdi şeklini de hatırlatarak İngiltere'ye çatmaktadır. Le Temps'e göre Cihan Harbinin sonlarına doğru Fransız Şark orduları Kumandanı Franşe Desperey İstanbul'a bir taarruz planı hazırlamış, fakat bunu sezen Türk idarecileri de ellerinde bulunan savaş esirlerinden İngiliz generali Tovsend'i gizlice kullanarak ve yalnız İngiltere'ye başvurarak Mondros Anlaşmasını imzalamayı başarmışlardır. Fransız gazetesi, İngilizlerin Asir, Yemen, Batum ve İskenderun'daki menfaatlerini göz önüne aldığını, Anadolu'da neler olabileceğini düşünmediğini, Türk ordusunun silahlarını muhafaza etmesini sağlayan bir anlaşmayı bütün müttefikler adına imzaladığını yazmakta ve bunun neticesi olarak o günkü durumun ortaya çıkmış olduğunu eklemektedir. Son teşebbüs olarak Ali Rıza Paşa hükümetinin reformlarla ilgili vermiş olduğu son muhtırayı da “mevsimsiz” addetmekte ve reformların müzakeresine girişmeden önce Türkiye'nin yaşayıp yaşamayacağını bilmeleri gerektiğini bildirmiştir.³⁵

9. Bolşevizm Rejiminin Yayılmasını Engelleme Çabaları

18 Ocak 1920 tarihli gazetede “Sovyetlere karşı Gürcüler ve Azeriler kullanılacak” başlığı yer almaktadır. İngiliz ve Fransız Başbakanları, Sovyet ordusunun Kafkasya'ya inmesine ve böylece Anadolu milli hareketi ile irtibat kurmasına mani olmak için Gürcistan, Azerbaycan ve Dağıstan'ı ve askeri kuvvetlerini

³⁵ İstiklal Harbi Gazetesi, 16 Ocak 1920, Sayı: 211

kullanmaya karar vermişlerdir. Lloyd George ve Klemanso'nun katıldığı dünkü büyükler toplantısında özellikle Kafkasya'daki durum büyük endişeyle ele alınmıştır. Toplantıya Gürcistan ve Azerbaycan delegeleri alınmış ve kendilerine, Bolşevikleri durdurup durduramayacakları, ne kadar kuvvetleri bulunduğu konularında birçok sorular sorulmuştur. Gürcü ve Azeri delegeler büyük ülkeler tarafından resmen tanınmış olduklarından duydukları memnuniyetlerini belirtmişler, Gürcistan'ın 50 bin, Azerbaycan'ın ise 100 bin kişilik kuvvetlere sahip bulunduklarını, silah ve cephane yardımı yapıldığı takdirde Denikin'in çöküşünden sonra Bolşeviklerin Kafkasya'ya inişine set çekebileceklerini söylemişlerdir. Ayrıca bu delegeler, Dağıstan'ın da büyükler tarafından resmen tanınması halinde, Dağıstanlılardan da Bolşevikleri durdurmak için istifade edilebileceğini kaydetmişlerdir. Lloyd George bunun üzerine Dağıstan hakkında bilgi istemiş ve bu kabilelerin Bolşeviklere inatlı bir mukavemet göstereceklerine inandığını söylemiştir.

Denikin ordularından artık ümidini kesmiş olduğu anlaşılan İngiltere Başbakanı Lloyd George dünkü toplantıda, Karadeniz'de Denikin ordusuna gönderilmek üzere hazır silah sevkiyatı bulunduğunu hatırlatmış ve bunun derhal Kafkasya istikametine çevrilerek bu yeni devletlere ulaştırılmasını teklif etmiş ve akabinde kabul edilmiştir. Hatta Novorosisk'te Beyaz Rus ordularına verilmek üzere hazırlanmış olan silahların da Gürcistan ve Azerbaycan'a gönderilmesi kararlaştırılmıştır. İngiliz ile Fransız Başbakanları, kendilerinden siyasi ve yalnız silah ve cephane desteği isteyip de müttefik kuvvetleri gönderilmesini talep etmediklerinden dolayı memnuniyetlerini izhar ederek Gürcistan ile Azerbaycan delegelerine teşekkür etmişlerdir.³⁶

10. İngilizlerin Rusya ile Ticaret Müzakereleri

18 Ocak 1920 tarihli gazetede İngilizler bir taraftan Sovyet Rusya'ya karşı Kafkasya milletlerini silahlandırırken diğer taraftan da

³⁶ İstiklal Harbi Gazetesi, 18 Ocak 1920, Sayı: 212

Lloyd George ile Klemanso, Sovyetler Birliği ile ticaretin ne şartlar altında başlayabileceği konusunu müzakereye başlamışlardır. Bu konuda Moskova ile İngiliz temsilcileri arasında bir süreden beri gayri resmi temaslar yapılmaktadır.³⁷

11. Rusya ve Sibirya Müslümanlarının Talepleri

31 Ocak 1920'de "Rusya ve Sibirya Müslümanlarının talepleri" adlı başlıkta, Rusya ve Sibirya Müslümanları heyeti başkanı Maksudov Enformasyon gazetesine şöyle bir açıklama yapmıştır: "Burada temsil ettiğim 10 milyon Rusya ve Sibirya Müslümanları namına hilafetin İstanbul'dan çıkarılmasına kati surette karşıyım." demiş ve harp esnasında Rus ordusunda görev yapan 800 bin Müslüman'ın batı devletlerinin vaatlerine bel bağladıklarını anlatmış ve demiştir ki: "Bugün barış konferansından iki nevi manevi mükâfat bekliyoruz: Rusya dâhilinde daha fazla milli hürriyet verilmesi ve fena idareciler tarafından yanlış yola sevk edilmiş olan Türkiye hakkında daha yumuşak davranılması ve halifemiz olan padişaha daha fazla hürmet gösterilmesi" beklenmektedir.³⁸

12. Bolşeviklere Yakınlaşma

13 Şubat 1920 tarihli gazetede "Sovyetlere karşı ittifak teklifi" yer almıştır. Alt başlıkta "Rauf bey Mustafa Kemal'in 5 Şubat tarihli gizli raporunu aldıktan sonra Harbiye Bakanı ile görüştü, İngilizlere, İstiklalimizi tasdik şartı ile Bolşevik cereyanını Kafkaslarda durduracağımız bildirecek" açıklaması yer almıştır. Haberin detayında Heyet-i temsiliye üyesi ve Sivas milletvekili Hüseyin Rauf Bey dün Harbiye Bakanlığı şifresi ile Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği mahrem bir yazıda, Sovyetlerle işbirliği yapılması ve Kafkasya'da itilaf devletlerinin set kurmalarına mani olunması ile ilgili 5 Şubat tarihli raporu ile hemfikir olduklarını ve bu yolda teşebbüslere giriştiklerini bildirmiştir. Hüseyin Rauf Bey, Harbiye

³⁷ A.g.g., 18 Ocak 1920, Sayı: 212

³⁸ İstiklal Harbi Gazetesi, 31 Ocak 1920,, Sayı: 224

Bakanlığı baş yaveri Salih Bey imzası ile gönderdiği telgrafta şu hususları açıklamıştır:

- ... Umumi siyasi vaziyet hakkındaki rapor, arkadaşlarla gizli toplantıda büyük bir takdir ve şükranla okundu. Hepimiz sizinle aynı fikirdeyiz.
- Harbiye Bakanı Fevzi paşa ile bu rapordaki görüşlere uygun şekilde dün görüştüm. Kendisine şu tavsiyede bulundum: Hükümeti ve bakan arkadaşlarınızı ikaz ediniz. İngilizlere müracaat edip desinler ki: İstiklalimizin tasdiki şartı ile Kafkasya durumuna bir tesir ederiz ve Bolşevik cereyanının Kafkas dağları şimalinde durdurulması mümkün olur. Ayrıca, milletin durumunu bir an önce açıklığa kavuşturulmasını beklediklerini de ilave etsinler. Harbiye bakanı da bu görüştedir. Başbakan ve bakanlarla görüşerek onları ikna etmeye çalışacağını söyledi. Fevzi paşa aynı zamanda, birinci ve on beşinci kolordularının Bolşeviklere karşı müdafaa maksadıyla seferber edilmesi için itilaf Devletleri nezdinde teşebbüslerde bulunmaya kabineyi teşvik eylemektedir.
- Fevzi paşa, Anadolu'nun takviyesini sağlamak için mühim askeri makamlarda bazı tasfiyelere taraftar gözükmektedir. İsmet Bey'in gelişine kadar bir girişimde bulunulmayacaktır...

Not: Mustafa Kemal Paşa'nın bu çok mühim raporu 6 Şubat tarihli İstiklal Harbi gazetesinde yer almaktadır. Mustafa Kemal Paşa bu raporunda İtilaf devletlerinin fedakârlıkta bulunmaları ihtimalini hiç görmüyor ve Sovyetlerle hareket birliğini tavsiye etmektedir.³⁹

13. Rusya ile Anlaşma ve Mustafa Kemal Paşa'nın Uyarıları

4 Mart 1920 tarihli gazetede “Sovyetler ile Gizli Anlaşma” başlığı yer almaktadır. Habere göre Mustafa Kemal Paşa, iki gizli teşekkülün kendi başlarına yaptıkları anlaşmayı reddettiği

³⁹ İstiklal Harbi Gazetesi, 13 Şubat 1920, sayı: 235

bildirilmiştir. Heyet-i Temsiliye kendi başlarına hareket eden iki teşekkülün, bütün Türkiye adına Bolşeviklerle son zamanlarda akdetmiş olduğu öğrenilen gizli bir anlaşmayı reddetmiştir. Bu konuda heyet-i Temsiliye'yi bilgilendiren Kara Vasıf Paşa 26 Şubat'ta gönderdiği bir mektupta bu iki teşekkülün ismini de bildirmiştir. Bu iki oluşum: Karakol İhtilal Cemiyeti ile Uşak Kongresi İcra Heyeti'dir. Bu iki heyete Baha Sait Paşa Kafkasya'da Türkiye adına başkanlık etmektedir. Mustafa Kemal Paşa, Kara Vasıf Bey'le arkadaşlarının, Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti'nin İstanbul merkez heyeti olarak tanındığını ancak Türkiye adına hiçbir anlaşma yapma, imza atma yetkilerinin olmadığını duyurmuştur. Ayrıca heyet, bu şekilde ayrı harekete devam ettikleri takdirde Kara Vasıf Bey ve arkadaşları ile Heyet-i Temsiliye'nin alakasını keseceğini de ihtar etmiştir.

Aynı tarihli bir başka haberde İngiliz idarecilerin Bolşevikliğe karşı fetva neşrini istediği bildirilmiştir.⁴⁰

12 Mart 1920'de "Sovyet Rusya ile temas kuruluyor" başlığında yer alan haberde Sovyet idarecileri ile temas için Kazım Karabekir Paşa'nın görevlendirildiği yazılmaktadır.⁴¹

14 Mart 1920 tarihli haberde "Sovyet lideri ile anlaşma yapılmış" başlığı yer almaktadır. Alt başlıkta ise Kafkasya'daki İngiliz komiserine göre, Mustafa Kemal Paşa ile Lenin arasında silah sevki için anlaşmaya varıldığı yazılmıştır. Yüksek İngiliz komiseri Londra'ya mahrem bir telgraf çekerek bu bilgiyi bildirmiştir. Yapılan anlaşmaya göre, Mustafa Kemal, Kuzey Kafkasya ile Azerbaycan'da Sovyetlerin ellerini serbest bırakmaya razı olmuştur. Buna karşılık açılacak yoldan kendisine silah temin edilecektir. Aynı zamanda Mustafa Kemal Mezopotamya'da İngilizlere darbe indirmeyi kabul etmiştir. Yüksek Komiser bir başka telgrafında, İngiliz Hükümeti'nin Mustafa Kemal ile Sovyetler arasında irtibatın sağlanmasının önemi

⁴⁰ İstiklal Harbi Gazetesi, 4 Mart 1920, Sayı: 247

⁴¹ A.g.g., 12 Mart 1920, Sayı: 254

üzerine dikkatini çekmekte ve buna kati bir şekilde mani olunmasını da isteyerek Kafkasya’da Bolşevik kuvvetlerine karşı savunma hattı teşkil edilmesini tavsiye etmektedir.⁴²

Sonuç

Bolşevikler 1917 Kasım’ında Rusya’da yönetimi ele geçirmiş olsa da, bu gücün istikrara kavuşması birkaç yıllık çetin bir mücadele ile mümkün olmuştur. Hayatta kalmak için mücadele eden Bolşevikler, kontrolleri altında bulunan bölgelerde halkı ve kaynakları ele geçirerek, “Savaş Komünizmi” olarak bilinen sert bir rejim kurdular.⁴³ Bu savaş esnasında birçok insan yerinden ve yurdundan göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu göçlerin sonunda birçok trajediler yaşandı ve bu trajedilerle birlikte birçok hadisenin cereyan etmesi yerli ve yabancı gazetelerde haber konusu olmuştur.

15 Mayıs 1919 ile 14 Mart 1920 tarihleri arasında “İstiklal Harbi” gazetesinin Rusya ile ilgili haberleri incelenerek araştırmacılara ve bu konularda eser yazmış akademisyenlere önemli bilgiler vermektedir. Bu sayede Rusya’daki iç savaş, iç savaşta İngilizlerin durumu, Türkiye’ye göç eden muhacirler, Mustafa Kemal Paşa’nın Rusya ve Bolşevizm hakkındaki görüşleri, Türkiye’de Rusların kurduğu cemiyetler, Türkiye’de Bolşevizm propagandaları, Kafkasların tanınması, Türkiye’yi müttefik yapma çabaları, İngilizlerin Rusya ile ticaret müzakereleri, Rusya Müslümanlarının talepleri, Rusya ile anlaşma ve Mustafa Kemal Paşa’nın uyarıları ile ilgili konular daha önce yazılan bilgilerle karşılaştırma imkanı sunmaktadır. Ve birçok konuda yeni tartışmalara vesile olacaktır. Örneğin General Kolçak’ın ölümü bazı kaynaklarda 7 Şubat 1918, 7 Şubat 1920 diye geçer. General Vrangel’in İstanbul’a gelişi bazı

⁴² A.g.g., 14 Mart 1920, Sayı: 256

⁴³ Riasanovsky, N. V., Steinberg, M.D., *Rusya Tarihi: Başlangıçtan Günümüze*, Oxford Yayınları, (2011), s. 509

kaynaklarda 17 Kasım 1920⁴⁴ ve 8 Şubat 1920⁴⁵ diye belirtilmiştir. İstiklal Harbi gazetesinin verdiği haber dikkate alındığında ortaya farklı tarihlerin çıktığı belirtilmektedir.

Şüphesiz ele alınan konular içerisinde en önemlilerinden biri Rusya'daki İç Savaş'tır. Bu savaş neticesinde Rusya'da 12,5 milyon dolayında insan ölmüştür. Bunların 4 milyona yakını her iki taraftan ölen askerlerden oluşmaktadır.⁴⁶ Kıtliklar ve trajediler inanılmaz boyutlara ulaşmıştır. Halk ve özellikle köylüler çaresiz bırakılmışlardır. Bir rejim uğruna insanlık katledilmiştir.

Diğer önemli bir konuda göçlerdir. Malum günümüzde her gün medyada ve sosyal hayatta yer alan Suriye göçmenleridir. Suriyeden gelen göçmenlere karşı halkın ve devletin politikası uzmanlarca tartışılmaktadır. Her ne kadar şartlar ve zaman farklı olsa da tarihin yeniden tekerrür etmemesi için 1920 yılında Türkiye'ye gelen Rus muhacirler örneği dikkatlice incelenmelidir. Türkiye'de barınma, sağlık, istihdam ve sosyal yaşam alanlarında gerekli tedbirlerin alınmasının yanında göçmenlerin kendileriyle beraber getireceği muhtemel problemler göz önüne alınarak tedbirler geliştirilmelidir. Rus muhacirler örneğinde görüldüğü gibi gelen Rusların hayat anlayışı ile Müslüman Türkiye halkının hayat anlayışı ve biçimlerinin farklı olması problemler çıkarmıştır. Dolayısıyla iki halk arasında meydana gelmiş bu olaylar iki ülke arasında da yıllarca süren düşmanlıklar meydana getirmiştir. Sovyetlerin yıkılmasıyla birlikte Türkiye ve Rusya halkları tarafından dostluklar tekrar restore edilmiştir. Suriye ile Türkiye arasında asırlık düşmanlıkların oluşmaması için Rus Muhacirleri örneği dikkate alınarak politikalar üretilmelidir.

⁴⁴ Şahiner, Kerime, "Bolşevik İhtilalinden Sonra Türkiye'ye Gelen Wrangel Ordusu ve Faaliyetleri", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, (2003) 1, s. 144

⁴⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Pyotr_Nikolayevich_Wrangel

⁴⁶ Smith, S.A., *Rus Devrimi*, çev.: Ümit Hüsrev Yolsal, Kültür Kitaplığı, Ankara (2010), s. 65

Kaynakça

Çiçek, Kemal. (2014), *Türk Milletinin Mültecilerle İmtihanı*, Bugün Gazetesi, 24 Temmuz.

Doğanay, Rahmi. (2001), *Milli Mücadelede Karadeniz*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

İstiklal Harbi Gazetesi, (1919), Ankara, Sayı: 2 , 16 Mayıs .

_____ , Sayı: 37, 25 Haziran 1919.

_____ , Sayı: 55, 15 Temmuz 1919.

_____ , Sayı: 58, 18 Temmuz 1919.

_____ , Sayı: 63, 24 Temmuz 1919.

_____ , Sayı: 64, 25 Temmuz 1919.

_____ , Sayı: 68, 30 Temmuz 1919.

_____ , Sayı: 116, 19 Ağustos 1919.

_____ , Sayı: 130, 02 Eylül 1919.

_____ , Sayı: 173, 01 Aralık 1919.

_____ , Sayı: 190, 25 Aralık 1919.

_____ , Sayı: 200, 03 Ocak 1920.

_____ , Sayı: 204, 08 Ocak 1920.

_____ , Sayı: 207, 12 Ocak 1920.

_____ , Sayı: 211, 16 Ocak 1920.

_____ , Sayı: 213, 18 Ocak 1920.

_____ , Sayı: 222, 29 Ocak 1920.

_____, Sayı: 224, 31 Ocak 1920.

_____, Sayı: 231, 09 Şubat 1920.

_____, Sayı: 235, 13 Şubat 1920.

_____, Sayı: 236, 14 Şubat 1920.

_____, Sayı: 245, 02 Mart 1920.

_____, Sayı: 247, 04 Mart 1920.

_____, Sayı: 254, 12 Mart 1920.

_____, Sayı: 256, 14 Mart 1920.

Karadoğan, Umut C. (2011), *İşgal Döneminde İstanbul ve Gelibolu'daki Bolşevik Aleyhtarı Wrangel Ordusu*, Bilig, Sayı: 52, Bahar Sayısı.

Krivosheev, G. F., Erickson, John. (1997), *Soviet Casualties and Combat Losses in the Twentieth Century*, Greenhill Books, London.

Riasanovsky, N.V., Steinberg, M.D. (2011), *Rusya Tarihi: Başlangıçtan Günümüze*, Oxford Yayınları.

Saray, Mehmet. (1990), *Atatürk'ün Sovyet Politikası*, Damla Neşriyat, İstanbul.

Sarıhan, Zeki. (1996), *İstiklal Savaşı Günlüğü*, C.IV., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Smith, S.A. (2010), *Rus Devrimi*, çev.: Ümit Hüsrev Yolsal, Kültür Kitaplığı, Ankara.

Süer, Aydın. (1987), *Gelibolu'da Ruslar*, Belleten 199, Ankara.

Şahiner, Kerime. (2003), *Bolşevik İhtilalinden Sonra Türkiye'ye Gelen Wrangel Ordusu ve Faaliyetleri*, Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi 1.

The “Farewell” Almanac, *Spasibo*, İmprimerie Babok et Fils 1:
V-XLVII, 1924

Üçok, Coşkun.(1975), *Siyasi Tarih (1789-1960)*, Ankara: Ankara
Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

http://en.wikipedia.org/wiki/Pyotr_Nikolayevich_Wrangel